

HERMANIS PAUKŠS

IZTUKŠĪTIS

AKTIERI. *Mēs atnācām jums pastāstīt,*

Kā kaķis reiz ar peli

Pa draugam kopā dzīvoja

Un kas tur iznāca!

AKTIERIS. Labi – es tad būšu tā pele!

SIEVIETE. Un es – kaķis?

AKTIERIS. Protams. Jo šai pasakā ir tikai pele un kaķis. Ja es esmu pele, tad skaidrs, ka tev ir jābūt kaķim!

SIEVIETE. Bet ja nu es negribu būt kaķis?

AKTIERIS. Tev ir jāgrib, jo es pirmais pateicu, ka būšu pele!

SIEVIETE. Nē – es gribu būt pele!

AKTIERIS. Tu vari gribēt, bet es jau esmu!

SIEVIETE. Tad es nemaz nepiedalos šai pasakā!

AKTIERIS. Nu labi – tad skaitīsimies!

SIEVIETE. Skaitīsimies!

AKTIERIS. Pī-pī-pī un mur, mur, mur, pele te, bet kaķis tur...

SIEVIETE. Es! Es esmu pele!

AKTIERIS. Nu labi – es tad būšu kaķis!

KAĶIS. Cik jauki ziemā – aukstumā -
Pie siltas uguntiņas...

PELE. Pī, pī, pī!

KAŅIS. Kas tas bija?... (ieklausās) Nē, šķiet, ka man tikai izklausījās...

PELE. Pī, pī, pī!...

KAŅIS. Murr!... Liekas, ka atkal bija?... Kas tas varētu būt?... Tas varētu būt vējš... Nu ja – vējš kustina kādu koku un tas čīkst – pīpīpī... (dzied tālāk)

PELE. Pī, pī, pī!!!...

KAŅIS. Murr!... Tas koks kaut kā ļoti uzmācīgi pīkst... Bet varbūt, ka tas nemaz nav koks?... Varbūt, ka tas ir sivēns?... Nu ja – vējš kustina sivēnu un tas pīkst – pī, pī, pī... Pag... Bet sivēns taču nesaka – pī, pī, pī... Sivēns saka kaut kā savādāk... Pag... kā nu tur bija?... Nu ja – sivēns taču saka – Vau, vau, vau! ...

PELE. Pī, pī, pī!

KAŅIS. Nē – jāiet paskatīties – kas tur īsti tā pīkst?! (Atver durvis.) Ei!... Kas tur tā pīkst?!

PELE. Tā esmu es – pelīte...

KAŅIS. Ak, pelīte... Un es domāju, ka tas ir sivēns... Bet katram jau gadās kļūdīties... Ko tu gribi, pelīt?

PELE. Man nav savu māju... bet ārā ir tik auksts... Vai tu neielistu mani pasildīties?

KAŅIS. Kāda runa, pelīt: laipni lūdzam! Vai varu piedāvāt tēju?

PELE. Jā... es labprāt...

KAŅIS. Acumirkli!... Murr!... Bet saki lūdzama: kā tad tas tā gadījās, ka tev nav savu māju?... Katrai dzīvībai radībai taču ir vajadzīga vietiņa kur apmesties!

PELE. Pī, pī... Man bija sava aliņa... ļoti jauka un silta... Bet uznāca briesmīgs lietuss... un mana aliņa pieplūda pilna ar ūdeni... Un tad uzreiz uznāca briesmīgs sals... Un ūdens manā aliņā sasala...

KAŅIS. Murr!... Tātad tava mājiņa tagad ir pilna ar ledu?

PELE. Jā – tik pilna, ka man pašai tur vietas vairs nav...

KAĶIS. Briesmīgs gadījums... Bet dzer nu tagad tēju!

PELE. Paldies...

KAĶIS. Nav par ko!

TĒJAS DZERŠANAS DZIESMA

PELE. Paldies.

KAĶIS. Sasildījies?

PELE. Jā.

KAĶIS. Un ko tālāk?

PELE. Es tad nu iešu.

KAĶIS. Uz kurieni?

PELE. Nezinu... Tāpat vien... uz priekšu... Varbūt kaut kur kādu pamestu aliņu atradīšu...

KAĶIS. Tagad?!... Ziemā?!... Zem sniega?!...

PELE. Varbūt palaimējas...

KAĶIS. Murr!... Tas ir neprāts!

PELE. Bet ko citu?

KAĶIS. Vai zini ko... Man te māja ir laba... silta... Un vienam kaut kā garlaicīgi... Varbūt paliec pie manis, ko?... Vietas pietiks mums abiem!

PELE. Tu esi tik laipns...

KAĶIS. Tad sarunāts?

PELE. Es pat nezinu, kā lai tev pateicos!

KAĶIS. Ko niekus – palīdzēsi man saimniecībā un viss būs kā nākas!

KOPDZĪVOŠANAS DZIESMA

KAĶIS. Vai redzi šo podiņu?

PELE. Redzu... Un ne tikai redzu, bet arī saozu!... Šis podiņš ļoti garšīgi smaržo...

KAŅIS. Nu ja – tāpēc, ka ņai podiņ ir satecinti tauki... un tauki mums abiem varen labi iet pie sirds! Vai nav tā?

PELE. Ir jau nu gan kaķt... Vai mēs tos tagad dsim?

KAŅIS. N – pagaidām mums vēl ir gana visa kā cita, ko st... Tāpēc mēs ņos podiņus noglabsim grūtākiem laikiem!

PELE. Labi, kaķt. Un kur tad mēs to noglabsim?

KAŅIS. Zināma lieta, pelt: kādā droņ vietā!

PELE. Un kur tad ir tā droņ vietņa, kaķt?

KAŅIS. Velc kaķociņus, un iesim skatīt!

SKATĪŠANAS DZIESMA

KAŅIS. Nu, re – ņi vieta man liekas gana droņa! Un tev?

PELE. Man arī!

KAŅIS. Tad te to podiņus arī noglabsim!

PELE. Lai notiek, kaķt!

PODIŅA SLPņANAS DZIESMA

KAŅIS. Tagad tikai neaizmirsti ņo vietņu...

PELE. Es neaizmirsšu. Kā tad var aizmirst vietņu, kur kaut kas tik ļoti garņigs ir noglabāts?!

KAŅIS. Tev taisnība, pelt. Nu mēs varam ktot uz māju!

MJUPKTOņANAS DZIESMA

KAŅIS. T pagāja kāds laiks...

PELE. dam viņiem netrūka, bet pelītei prāts visu laiku tā vien griezās uz noglabt tauku podiņus pusi...

KAŅIS. Tāpēc viņa nolēma nedaudz pamānīt kaķīti...

PELE. Kaķt!... Kaķt!...

KAŅIS. Jā, pelīt?

PELE. Vai zini jaunumus?

KAŅIS. Tad jau laikam nezinu vis, ja tu man tā prasi...

PELE. Mani vecākai māšai bērniš piedzimis... tāds mazs, mazs pelēnišs...

KAŅIS. Ko tu saki!

PELE. Jā – un mani aicina kūmās...

KAŅIS. Murr... tas patiesi ir jauki... Tikai es, nūdien, netieku gudrs – kā tu to uzzināji?

PELE. Žagata ziņu atnesa!

KAŅIS. Ak Žagata?!... Nu tad gan – tad gan – tad viss ir skaidrs! Tad tāpēc te tā žagata visu rītu žadzināja?

PELE. Nu kā tad!

KAŅIS. Nu tad laimīgu ceļu tev, pelīt! Un nepaliec pārāk ilgi!

PELE. Esi mierīgs, kaķīt! Vēl pirms tumsas būšu atpakaļ!

KAŅIS. Bet pele pa taisno drāzās uz to vietni, kur podiņš ar taukiem bija noslēpts – un nu tik sāka lielo kārumu leksēt iekšā!

PELE. Daudz es neēdīšu... Tikai mazumiņu... tikai pašu, pašu mazumiņu... Tā... nu jau būs gana... Redz, cik labi sanāca – gan pašas vēderam prieciņš... gan arī kaķītim un pašai grūtākiem laikiem vēl pietiks...

KAŅIS. Nu kā tad kūmās gāja, pelīt?

PELE. Labi gāja. Jautri.

KAŅIS. Un kā tad bērniņu nosaucāt?

PELE. Par Aiztukšīti.

KAŅIS. Par Aiztukšīti?!

PELE. Nu ja. Tāds skanīgs vārds. Vai tev tas neliekas labs?

KAŅIS. Skanīgs gan ir, jā... bet tāds jocīgs...

PELE. Ak, kas gan tur jocīgs! Mēs – peles – ne tādus vien vārdus saviem bērniem dodam!

KAŅIS. Tā jau gan, pelīt, tā jau gan... katrai ciltij savs tikums... Tējiņu dzersi?

PELE. Dzeršu gan, kaķīt, – mīļuprāt dzeršu!

KAŅIS. Vai tad vecākā māsa tevi ar tējiņu nemaz necienāja?

PELE. Būtu jau cienājusi, kaķīt, bet tik daudz ciemiņu bija sanākuši, ka man ne lāsītes nepalika... un nu gan slāpst... tā slāpst, mīlo kaķīt...

KAŅIS. Nu labi, labi – dzer tik – mums tējiņas pietiks...

KAŅIS. Tā kādu laiku viņi atkal draudzīgi dzīvoja tālāk...

PELE. Līdz kādu dienu pelītei atkal sagribējās tauciņu... Nu tik šausmīgi sagribējās, ka ne izturēt... Tad nu atkal pelīte nolēma nedaudz piemānīt kaķīti...

PELE. Vai zini ko, kaķīt?

KAŅIS. Laikam jau nezinu vis, ja tu man tā prasi.

PELE. Izrādās, ka mani vidējai mātai bērniņš piedzimis! Tāds mazs, mazs pelēniņš!
...

KAŅIS. Vai žagata ziņu atnesa?

PELE. Kā tad, ka žagata! Mani atkal aicina kūmās!

KAŅIS. Nu – ja jau aicina, tad laikam jāiet...

PELE. Es arī tā domāju, kaķīt...

KAŅIS. Tikai skaties – nepaliec pārāk ilgi, pelīt!

PELE. Kāda runa, kaķīt – vēl pirms tumsīņas būšu atpakaļ!

PELE. Tā... te nu ir tas podiņš... Es tikai pašu mazumiņu... Tā lai lielākā kāre pāriet... Vai, cik gards tāds taukumiņš... Nu vēl mazu kriksīti!... Nu labi – tad vēl vienu un lai tas būtu pēdējais... Cik tad palika?... Nu pusīte vēl ir...

Gan pietiks grūtākos laikos i man, i kaķītim ko palaizīties... Bet nu gan skriešu mājās!

KAĶIS. Nu, nu – kā tad gāja kūmās?

PELE. Labi gāja, kaķīt: izprieclājāmies uz nebēdu!

KAĶIS. Un kā tad bērniņu nosaucāt?

PELE. Par Pustukšīti, kaķīt.

KAĶIS. Par Pustukšīti?!... Tas nu gan ir tāds jocīgs vārds, pelīt...

PELE. Vai nu jocīgāks par manas vecākās māsas bērniņa vārdu...

KAĶIS. Jocīgāks jau nē... apmēram tikpat jocīgs... Nu gan vārdus tās tavas māsas saviem bērniņiem dod...

PELE. Jauni laiki – jauni vārdiņi, kaķīt...

KAĶIS. Nu ja, nu ja – neba man svešās vārdu došanās jaukties... Tējiņu dzersi, pelīt?

PELE. Dzeršu gan kaķīt!

KAĶIS. Vai tad atkal ciemiņi visu tēju izdzēra?

PELE. Tā bija gan, kaķīt, – un nu tik šausmīgi slāpst... tik šausmīgi!

KAĶIS. Tad tik nāc, pelīt... Bet jocīgas gan tās tavas māsas: nevar tējiņu pienācīgos daudzumos sarūpēt...

KAĶIS. Un atkal viņi kādu laiku draudzīgi dzīvoja tālāk...

PELE. Bet pelītei atkal tauciņus sagribējās!... Nu tik šausmīgi sagribējās, ka vai stāvus pa sienu augšā jāskrien... Gan cietās pelīte, cietās... bet kādu dienu tomēr neizturēja un nolēma atkal kaķīti nedaudz pamānīt...

PELE. Kaķīt!... Mīlo kaķīt!

KAĶIS. Jā, pelīt?

PELE. Vai zini, kādu ziņu man žagata šorīt atnesa?

KAĶIS. Ka tik nu atkal nebūs kūmās jāiet?

PELE. Ā re, ka uzminēji, kaķīt! Manai jaunākajai mānai bērniņš piedzimis! Tāds mazs, mazs pelēniņš!

KAĶIS. Nu tad posies tik ceļam, pelīt, – bet pasaki gan savai mānai, lai nesauc vairs bērniņus tādos šausmīgos vārdos... Lai sauc par Jāni, Juri vai par Pēteri labāk...

PELE. Labi, kaķīt: pateikšu!

KAĶIS. Nu tad: drošu ceļu tev, pelīt!

PELE. Paldies, kaķīt...

PELE. Tā... te nu atkal ir mans mīlais podiņš... Te nu atkal ir mans gardumiņš... Tiešām nesaprotu, kā kaķītis var tik ilgi bez kaut kā tik brīnišķīga iztikt... Mēli var norīt no tāda taukumiņa... Un ne tikai mēli, bet arī ūsas... Kur nu ūsas – visu purniņu var norīt no kaut kā tik garšīga... Bet kur tad tas viss ir palicis?... Šausmas... Vairs ne krikumiņa... Vai tiešām es to visu būtu apēdusi?... Pa kuru laiku?!... Nudien – pat nepamanīju... Vai!... Šausmas... Ko nu mēs tagad ar kaķīti ēdīsim, kad pienāks tie grūtie laiki?!... Bet tie grūtie laiki taču var arī nemaz nepienākt!... Nu ja – kāpēc tad tiem uzreiz tā pēkšņi būtu jānāk?... Visu laiku taču nekādu grūto laiku nebija!... Nu ja – gan būs labi – gan pietiks mums visādu labumu līdz pat pavasarim!... Un tad jau kaķītis arī par podiņu neatcerēsies... Bet nu gan man jāskrien – tumšs metas!... Pī, pī!...

KAĶIS. Nu, pelīt – kā tad šoreiz pa kūmām gāja?

PELE. Visādi gāja, kaķīt... Brīžam pavisam labi bija... bet brīžam atkal – ne visai...

KAĶIS. Nu ja, nu ja, pelīt – tā jau tajās viesībās mēdz būt: dažādi ļaudis salasās – visādi gadās... Bet kā tad bērniņu nosaucāt?

PELE. Ak vai... par Iztukšīti, kaķīt...

KAĶIS. Par Iztukšīti?!

PELE. Jā, kaķīt... Gan mēģināju ko iebilst... gan visādi lūdzos, lai par Jāni, Juri vai Pēteri nodēvē... bet nekā – citi palika pie sava: Iztukšītis – un cauri!...

KAĶIS. Iztukšītis... Pavisam sajukušas tās peles, kā man rādās... Bet ja par Iztukšīti, tad par Iztukšīti... ne jau manējais bērns tomēr... Tējiņu dzersi?

PELE. Dzeršu...

KAĶIS. Vai atkal tev nepietika?

PELE. Nepietika gan, kaķīt... un slāpes tik šausmīgi moka...

KAĶIS. Nu tad sēdies tik pie tējas, pelīt!

KAĶIS. Tā viņi dzīvoja draudzīgi vēl kādu laiciņu... bet ziema togad izgādījās ilga un bargā... Pavasaris kā negribēja, tā negribēja nākt... un vienā jaukā dienā visi kaķīša krājumi izbeidzās...

KAĶIS. Bēdīgi, pelīt... Grūti laiki mums pienākuši... Pēdējais maizes kukulītis nolocīts... pēdējās drupačiņas saslaucītas... Labi vien, ka mums tas tauku podiņš drošā vietīnā noglabāts, – iesim nu raudzīt, pirms neesam badā pavisam vēl nomiruši...

PELE. Labi, kaķīt... iesim...

KAĶIS. Kas ir, pelīt? Ko tu kavējies? Kāpēc neapvelc savu kažociņu?

PELE. Vai zini, kaķīt... es tāda kā savārgusi jūtos... Kazi – vai tik nebūs pārāk tāls man tas ceļš līdz podiņam ejams...

KAĶIS. Nu – ja savārgusi, tad savārgusi... paliec mājās – es viens pats varu līdz mūsu podiņam aizstaigāt... Pārnesīšu tev tauciņus – palaizīsi – gan tad arī spēki uz reizi atgriezīsies...

PELE. Un devās kaķītis ceļā viens pats...

KAĶIS. Tā... te nu ir tas mūsu podiņš... drošā vietīnā noglabāts... Bet kāpēc tik viegls?... (ieskatās podiņā) Šausmas... Podiņš ir tukšs!... Ne vēsts vairs no

mūsu taukumiņa... Kāds ir uzgājis mūsu podiņu un visu izēdis... Kā lai tagad nabaga pelītei to pasaku?... Viņa, nabadzīte, pavisam novārgusi... Bet neko darīt – jāskatās patiesībai acīs...

PELE. Un devās kaķītis bēdīgs uz mājām... bet tur... no pelītes vairs ne vēsts...

KAĶIS. Pelīt!... Ei!... Kur tu esi, pelīt?... Pagaisusi... Bet paga, paga... Vai tik te nebūs pelītes kūmās iešana pie vainas?!... Aiztukšītis... tad Pustukšītis... un galu galā – Iztukšītis!... Tad redz ko šie dīvainie vārdi nozīmēja!... Tad redz, kāda ir pelītes pateicība par to, ka nosalušu viņu pie sevis paņēmu, ar siltu tējiņu padzirdīju... Nu pagaidi tu man, pelīt: kad ķeršu... kad grābšu!... tad zini – žēlastības no manis vairs negaidi, riebīgā zagle tāda!

PELE. Un kopš tās reizes neviens kaķis ar nevienu peli vairs kopā nedzīvo...

KAĶIS. Vēl vairāk: tikko kaķis pamana kādu peli, tā tūlīt metas tai virsū un caps!...

PELE. Un vienalga kaķim: vai tā ir tā pati pelīte, kas viņa tauku podiņu izēda, vai kāda cita...

KAĶIS. Tik liels ir visas kaķu cilts aizvainojums par to reizi...

PELE. Un ko mēs no tā varam mācīties?

KAĶIS. Ko nu kurš...

ABI. Tad tā arī darīsim!